

Клеванський замок, який приступом не змогли взяти завойовники, за 30 років «взяли» місцеві

Візна брама, колись розкішна, втратила своє оздоблення

Замок у Клевані, який пов'язують з родом Чарторийських, один із найстаріших на Рівненщині — датується XV століттям. Він входить до переліку ста чудесних замків і фортець України. Однак його плачевно-безнадійний стан є яскравим прикладом ставлення держави до культурної й історичної спадщини. До Клеванського замку заглядають нині мандрівники. Однак, на жаль, дуже часто розуміють, що дивитися там нічого — крізь густі зарослі старі руїни ледве проглядаються.

Дорога до замку

Середньовічна бруківка, вкватана і «випрасувана» за віки усіма видами існуючого транспорту, просто з траси Рівне-Луцьк, повз старовину церкву Різдва

Христового веде вулицю з водою. Добудував твердиню, що впродовж чотирьох століть була родовим гніздом князів Чарторийських, його син Федір. Фортеця мала чотири крила, була побудована з цегли й укріплена двома п'ятикутними баштами, стіни яких сягали 3,8 метра завтовшки. Існувала ще й третя вежа, але вона була з дерева й донині не збереглася. Основною функцією веж була оглядова, адже вони виходили на дорогу до фортеці зі сторони річки Стубли та до центрального в'їзду. У західній башті розмістили бастион, а у східній — зброярню. Для облоги замку озброїли 30-ма гарматами. У середину замку можна було потрапити через підйомний міст, який на початку XVII століття замінили на кам'яний арковий, встановлений на чо-

Клеванський замок, який впродовж століть не вдалося взяти приступом

точивши його ровами з водою. Добудував твердиню, що впродовж чотирьох століть була родовим гніздом князів Чарторийських, його син Федір.

Цегляний віадук над колишнім ровом впирається просто у Візна браму, а крізь неї відкривається вид на густо заросле деревами і кущами занедбане замкове подвір'я. Його обрамляють руїни дво- та триповерхового приміщення, дві напівзруйновані башти — ось і все, що збереглося до наших днів.

Замок упродовж чотирьох століть був родовим гніздом князів Чарторийських

У 1446 році Великий князь Литовський Свидригайло віддав ці землі засновнику магнатського роду Михайлу Чарторий-

ському. До Першої світової війни грамота, що засвідчувала цю подію, зберігалася в замку. Для захисту своїх володінь князь Чарторийський у 1475 році почав будувати кам'яний замок,

тирьох масивних стовпах. Від його монументального, хоча й пошарпаного вигляду, ще й нині перехоллює подих.

У 1817 році князь Костянтин Чарторийський відкрив у замку польську гімназію. Два флігелі для закладу побудували, розібрали східні мурі. Князь подарував гімназії велику бібліотеку, облаштував фізичний і мінералогічний кабінети, заклад ботанічний сад, виділив безкоштовні квартири вчителям. Але в 1831 році, після польського повстання, російська влада гімназію ліквідувала, мотивуючи цим, що гімназисти активно підтримували повстанців. Наступні кілька років у Клеванському замку розміщувалися різні навчальні заклади, в тому числі переведена з Луцька гімназія, яку в 1836 році на прохання князя Любомирського перевели до Рівного. Постоявши пустою кілька років, замок став надбаням урядового відомства. А з липня 1878-го тут розмістилося духовне училище, переведене з Дерманя, яке протрималося в замку до 1915 року.

Під час Першої світової війни в замку розташовувався ветеринарний евакуаційний пункт 11 армії Південно-Західного фронту. А в 1918-1925 роках порожні приміщення замку зайняли біженці, які втратили свої домівки під час воєнного лихоліття. У міжвоєнний період Клеванський замок прислужився семилітній школі, школі-

інтернату для дітей-сиріт, і навіть виховний колонії для неповнолітніх. Для колонії, яка пробула в замку недовго, польський уряд затіяв у 1933 році цілий комплекс відновлювальних робіт. На всіх замкових будівлях з'явилися нові лахи, у приміщеннях зроблено ремонт, з'явилися й окремі прибудови.

У період з 1939 по 1953 роки клеванський замок був свідком найстрашніших випробувань, які випали на долю місцевого населення. Тут по чергово розміщувалися загоны НКВС і каральні органи німецької окупаційної влади. За розповідями старожилів, у період 1944-1952 років у замку облаштували в'язницю, куди звозили полонених воїнків УПА та підозрюваних в участі у визвольній боротьбі. У період з 1953-го до 1977-го тут працювало сільське професійно-технічне училище, яке готувало трактористів, комбайнерів, електромонтерів, водіїв.

У мирний час замку не знайшли кращого застосування, як облаштувати там ліквально-трудова проффакторій для залежних від алкоголю. З того часу на замкових стінах залишилися дешеві радянські кахлі, яких не беруть ані час, ані негода, ані місцеві жителі. Бо відкози з 1988-го замок укротє за свою історію спорознів, а місцеві зрозуміли, що владі до пам'ятки немає ніякого діла, то кинули відкучувати, відривати, знімати,

розбирати і виносити усе, що тільки можна...

Окрім дерев'яних деталей, які пустили на дрова, шиферу — на дахи, місцеві без найменших докорів сумління розтягли на цеглу замкові башти та частини стін замкових приміщень. Замок, який приступом не змогли взяти жодні завоюююники, запросто «взяли» місцеві мешканці упродовж останніх тридцяти років. За словами краєзнавців, на момент закриття проффакторію для алкозалежних Клеванський замок був у такому стані, що там шілково можна було розмістити музейний комплекс. але для

радянської влади, вочевидь, це не було потрібно.

За часів Незалежності замок кілька разів горів. Пожежа 2000-го року завдала середньовічній пам'ятці непоправного руйнування.

Були спроби врятувати замок

Спроби врятувати пам'ятку робилися кілька разів за часів незалежної України. На початку 1990-х львівський інститут «Українапроектреставрація» на замовлення голови колгоспу «Зоря» Володимира Плютинського розробив проєкт реставрації замку під готельно-відпочинковий комплекс. Але проєкт так і залишився на папері. Була спроба з боку однієї з приватних фірм, яка орендувала замок, відбудувати вежі, облаштувати музей, ресторан, готель — і знову нічого. Своєю часу Президент Віктор Ющенко давав доручення вжити заходів для порятунку історичної споруди... У подальшому неодноразово долучалися і громадські організації, і місцева влада щось намагалася зробити, проте... Результат усіх цих потуг ми бачимо нині.

Офіційно комплекс Клеванського замку вважається «законсервованим» і таким, що охороняється державою. Однак до замку й нині заглядають ті, хто не гребує пожитивитися тим, що погано лежить. Навідуються й шукачі скарбів, яким не дають спокою байки про заховані в підземеллях багатства.

Світлана КАЛЬКО

Сучасний стан замкових приміщень

Хроніка розбудови і руйнування

З середини XVII століття і донині для кого тільки не слугували прихистком замкові стіни! З 1632-го по 1773-й роки там господарювали єзуїти, облаштувавши в замку колегію. Відкози за наказом